

УДК 378.014.5.016:796/799(477)
DOI <https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2022.2.2>

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ В ГУМАНІТАРНІЙ СФЕРІ ЩОДО СТРАТЕГІЇ ІННОВАЦІЙ У КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Базиляк Н. О. – кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри української та іноземних мов
Львівського державного університету фізичної культури
імені Івана Боберського
ORCID: 0000-0002-9475-1213

У статті досліджено освітню політику Європейського Союзу, що вважає своїми завданнями у сфері освіти підтримати діяльність держав-членів з метою розвитку європейського виміру освіти, сприяння обміну студентами та викладачами шляхом заохочення академічного визнання дипломів та часу навчання, сприяння співпраці між навчальними закладами, сприяння обміну інформацією та досвідом, сприяння розвитку дистанційної освіти. Однак, дії на рівні ЄС не передбачають гармонізації правових положень держав-членів, передбачається співпраця в галузі освіти з третіми країнами та міжнародними організаціями, зокрема з Радою Європи.

Доведено, що процес уніфікації всіх норм Європейського Союзу ще не завершено, але вже можна вважати малоімовірним, що Союзу, незважаючи на попередні обговорення та пропозиції деяких кіл, у таких сферах, як освіта чи культура, буде надано більше повноважень, ніж надані йому чинними нормативними актами. Зазначені директиви беруть за основний принцип взаємне визнання дипломів і професійних кваліфікацій, що застосовуються до громадян держав-членів Співтовариства, а також дипломів, виданих у державах-членах. Однак директиви стосуються визнання професійних кваліфікацій, які в ЄС розглядаються як окреме питання від академічного визнання, котре є компетенцією вищих навчальних закладів держав-членів.

З'ясовано, що передбачається певне зближення навчальних програм систем освіти з регульованими професіями, а також можливість компенсації у разі відсутності такої конвергенції, що в поєднанні з невеликою кількістю професій, охоплених директивою, має відносно невеликий вплив на всю європейську вищу освіту. Варто зазначити, що академічна освіта за регульованими професіями традиційно відхиляється від загально застосованих моделей, можна вважати, що органи громади мають дуже обмежені повноваження у сфері освіти.

Вивчені питання пов'язані з професійною підготовкою, повноваження Співтовариства є більшими, оскільки це безпосередньо пов'язане із вільним пересуванням працівників та принципом недискримінації. Однак, вони не є більш вірогідними через ті самі культурні, фінансові та політичні причини, щодо яких інституції Спільноти дуже обережно втручаються в освіту. Європейський Союз намагається, зокрема, протягом останніх років, сформулювати спільні для держав-членів цілі в галузі освіти. Рекомендації та повідомлення містять аналіз поточної ситуації та загроз, а також пропонують рішення, часто у вигляді планів дій, які мають призвести до виконання конкретних завдань у передбачувані періоди.

Усвідомлено, що зазначена стратегія має політичний характер і часто не має юридичної сили, але вони визначають напрямки економічних і соціальних реформ. Зростання конкурентоспроможності найрозвиненіших економік світу, а також дедалі помітніші структурні бар'єри в Європейському Союзі, що перешкоджають швидкому та гармонійному економічному зростанню та зниженню безробіття, викликали дискусію про необхідність реформувати соціальну та економічну систему Союзу. Стратегія, яка має забезпечити реалізацію такої мети, включає широкі реформи, зосереджені на питаннях інновацій, лібералізації ринку, підприємництва та соціальної згуртованості.

Ключові слова: освітня політика, гуманітарна сфера, трансформація, держави, система, співпраця, стратегія, розвиток, Європейський Союз.

Bazyliak N. O. Features of the formation and implementation of educational policy in the humanitarian sphere on the strategy of innovation in the European Union

The European Union's education policy considers its tasks in the field of education to support Member States' activities in developing the European dimension of education, promoting student and teacher exchanges by encouraging academic recognition of diplomas and teaching time, promoting cooperation between educational institutions, exchanging information and experience distance education. However, action at EU level does not provide for the harmonization of the legal provisions of the Member States, cooperation in the field of education with third countries and international organizations, in particular with the Council of Europe.

Although the process of unification of all European Union norms is not yet complete, it can be considered unlikely that the Union, despite previous discussions and proposals from some circles, will be given more powers in areas such as education or culture than current regulations. These directives are based on the mutual recognition of diplomas and professional qualifications applicable to nationals of the Member States of the Community and of diplomas awarded in the Member States. However, the directives concern the recognition of professional qualifications, which in the European Union is seen as a separate issue from academic recognition, which is the responsibility of the higher education institutions of the Member States.

There is some convergence of education curricula with regulated professions, as well as the possibility of compensation in the absence of such convergence, which, combined with the small number of professions covered by the directive, has relatively little impact on all European higher education. It should be noted that academic education in regulated professions traditionally deviates from generally applicable models, it can be assumed that community bodies have very limited powers in the field of education.

In matters relating to training, the powers of the Community are greater, as it is directly linked to the free movement of workers and the principle of non-discrimination. However, they are not more likely for the same cultural, financial and political reasons that the Community institutions are very careful about interfering in education. The European Union has been trying, in particular in recent years, to formulate common goals for education in the Member States. Recommendations and communications provide an analysis of the current situation and threats, as well as offer solutions, often in the form of action plans, that should lead to the implementation of specific tasks in the foreseeable future.

This strategy is political in nature and has no legal force, but they determine the direction of economic and social reforms. The growing competitiveness of the world's most developed economies, as well as the growing structural barriers in the European Union that hinder rapid and harmonious economic growth and unemployment, have sparked a debate about the need to reform the Union's social and economic system. The strategy to achieve this goal includes broad reforms focusing on innovation, market liberalization, entrepreneurship and social cohesion.

Key words: *educational policy, humanitarian sphere, transformation, states, system, cooperation, strategy, development, European Union.*

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. В Європі перші університети базувалися на фундаментальних принципах та гарантували автономність науково-педагогічної роботи, мобільність студентів і викладачів. Академічна освіта зазнала еволюції, яка посилила її локальні особливості, водночас обмежуючи ті, що мають універсальний характер. Університети значною мірою зберегли закріплені традицією принципи та організаційні моделі, вони неодноразово доводили свою здатність пристосовуватися до мінливих обставин свого функціонування. Діяльність Європейського Союзу в галузі освіти спрямована на створення «суспільства знань», здатного протистояти гуманітарним проблемам та досягати соціально-економічних цілей, поставлених перед ЄС.

Незважаючи на визнання актуальності питань освіти, Європейський Союз залишає освітню політику в компетенції держав-членів з обмеженою діяльністю в цій сфері. Актуальні економічні умови та соціальні очікування сьогодні змусять проводити далекосяжні зміни в організації та навчальних програмах. Глобалізація, ІТ-революція, а також поглиблення та розширення економічної та правової інтеграції в Європі створюють нові можливості, але й нові виклики для університетів.

Реформи вищої освіти, які проходять в багатьох країнах повинні виправдати покладені на них надії, містити елементи, які організують та уніфікують різноманітні організаційні рішення, котрі використовуються в державах, адаптуючи заклади вищої освіти до роботи в Європейському Союзі.

Аналіз останніх досліджень, в яких започатковано розв'язання проблеми та визначення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячена стаття. Згідно з твердженнями сучасних дослідників, сьогодні важливим залишається визначити в європейських нормативно-правових актах основні навички, яким слід навчати в обов'язковій освіті та оновлювати їх шляхом навчання протягом усього життя. Сьогодні актуальним є визначення заходів для підвищення мобільності студентів та викладачів, зокрема шляхом використання програм Співтовариства та заходів для досягнення більшої прозорості у визнанні кваліфікацій. Інвестування в людський капітал підвищує економічну продуктивність, рівень освіти також безпосередньо впливає на зайнятість, якість роботи та соціальну згуртованість, причому критичною точкою є середня освіта.

Побудова економіки, заснованої на знаннях, потребує, серед інших заходів, також реформування систем освіти в державах-членах, які б підвищили рівень освіти та адаптували б її до соціальних потреб. Третина європейців сьогодні працює в наукомістких галузях економіки, і саме тут створюється найбільше нових робочих місць. Однак для того, щоб академічна освіта відіграла стимулюючу роль, необхідно виконати низку умов і подолати слабкі сторони та обмеження європейських систем освіти. З моменту формулювання Лісабонської стратегії для багатьох пріоритетних напрямків, викладених у ній, були розроблені детальні плани дій та індикатори їх реалізації, вони визначають пріоритетні сфери, спільні для держав-членів, поважаючи при цьому незалежність і різноманітність національних систем.

Метою статті є обґрунтування формування та реалізації освітньої політики у гуманітарній сфері діяльності країн-членів Європейського Союзу щодо впровадження інновацій на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Важливим є підвищення якості та ефективності систем освіти та професійної підготовки в Європейському Союзі, включаючи покращення якості освіти вчителів, розвиток навичок, необхідних у суспільстві знань, забезпечення загального доступу до інформаційно-комунікаційних технологій в науці, збільшення набору працівників у галузях природничих наук та оптимізації використання ресурсів. Актуальним залишається полегшення доступу до систем освіти та навчання шляхом створення відкритого освітнього середовища, підвищення привабливості освітнього процесу, підтримки активної громадянської позиції і забезпечення рівних можливостей та соціальної згуртованості.

Європейська Рада поставила перед Союзом цілі в галузі освіти, зокрема перетворення шкіл на сучасні багатофункціональні місцеві навчальні центри, забезпечення збільшення інвестицій в людські ресурси, доступ до Інтернету для всіх шкіл. Засідання Європейської ради заактуалізувало новий підхід до освіти, який розглядається як один із ключових елементів, що забезпечують стійке економічне зростання, конкурентоспроможність, протидію соціальній маргіналізації та вирівнювання регіональних відмінностей. Його цілі реалізуються через відкритий метод координації, що передбачає широку соціальну активізацію та залучення всіх ключових кіл до діяльності щодо реформ. На щорічних весняних засіданнях Європейської Ради з соціальних та економічних питань розглядаються раніше цільові структурні показники прогресу де це можливо та кількісно

визначаються нові конкретні цілі й оцінюється ступінь виконання програм оперативного співробітництва.

Європейська рада вирішила розпочати роботу над детальною програмою забезпечення високої якості, ефективності, доступності та відкритості освітніх систем для світу. Особливо важливими є також розвиток навчання впродовж життя, подолання дефіциту освітніх кадрів та ширше залучення соціальних партнерів до освітньої діяльності. Рада закликала до подальших дій для посилення мобільності дослідницьких та освітніх спільнот та усунення перешкод на шляху визнання дипломів та кваліфікацій [1]. Рішення про фінансування досліджень, прийняте під час засідання Європейської ради також має певний зв'язок з академічною освітою, в усіх компонентах Стратегії цей взаємозв'язок є чітким і освіта матиме вирішальний вплив на побудову суспільства знань.

Рівень освіти все частіше впливає на рівень зайнятості, розподіл доходів, а отже, дедалі більше визначає багатство суспільства. Дослідження взаємозв'язку між освітою та економічним розвитком, освітою чи професійною підготовкою та ринком праці вже давно включені в основний напрям діяльності ЄС. Болонський процес зобов'язується розвивати європейський простір в у сфері вищої освіти та для підтримки економічної, фінансової та комерційної інтеграції, що відбувається в об'єднаній Європі. Болонський процес ґрунтується на базисі, що низька мобільність трудових ресурсів, низька конкурентоспроможність випускників закладів вищої освіти на ринку праці, зростання безробіття пов'язані насамперед із недостатньою прозорістю та різноманітністю кваліфікацій, які пропонують європейські університети.

Хоча негативні сторони вищої освіти не були чітко представлені, Болонський процес вважався низькою оцінкою ефективності вищої освіти, суперечності стосувалися положень, що стосуються загальних рамок і принципів циклів навчання, ступенів та навчальних планів [5]. Ключові завдання, які стоять перед вищою освітою, включають визнання європейського виміру вищої освіти, особливо з точки зору професійного розвитку, мобільності, співпраці, навчальних програм, підготовки та досліджень і сприяння співпраці у сфері забезпечення якості освіти, в тому числі шляхом розробки механізмів взаємного визнання оцінок, акредитації та сертифікації.

Усі ці елементи, зберігаючи індивідуальні особливості національних систем, повинні становити європейський простір вищої освіти, Болонська декларація посиляються на принципи, які поважають різноманітність та незалежність історично сформованих національних моделей вищої освіти. Болонський процес має змішаний характер, а це означає, що кожен з учасників, переслідуючи цілі Європейського простору вищої освіти, вносить свій власний потенціал і представляє власну точку зору та інтереси свого оточення. Європейська комісія може досягати своїх цілей побудови єдиних систем освіти та розвитку академічної мобільності.

Потребує уваги відкриття системи освіти та навчання для світу шляхом зміцнення зв'язків з ринком праці, науковими дослідженнями та суспільством загалом, розвитку підприємництва, покращення вивчення мов, розвитку мобільності та обмінів, а також зміцнення європейського співробітництва. Необхідно розглянути освітні системи в цілому, це має призвести до розробки спільної європейської освітньої політики для всіх рівнів і секторів освіти [3]. Передбачається, що оскільки найбільші виклики в цій сфері є міжнародними, континентальними і навіть глобальними, реформи, що впроваджуються в окремих країнах, мають враховувати, крім національних пріоритетів, і європейський вимір.

Реалізація спільних цілей і конвергентних реформ має інтегративне значення, підвищує сумісність систем, підвищує ефективність реформ. Реорганізація навчальних планів, контроль якості освіти та заходи щодо визнання дипломів та кваліфікацій мають принципове значення для підвищення конкурентоспроможності та мобільності Європи, також повинні мати європейський вимір. Досягнення максимально можливої конвергенції та прозорості застосовуваних рішень особливо важливо в контексті єдиного європейського ринку праці, а також у контексті процесів глобалізації. Проблеми визначення та формування традиційних і нових базових навичок, модернізації навчального процесу з точки зору навчальних програм, підвищення якості, загального рівня та актуальності освіти європейців.

Університетам доведеться взяти на себе відповідальність, зокрема, за освіту значно більшої кількості людей у сфері вищої освіти, особливо в галузі науки, розширення міжнародного співробітництва та мобільності, а також вирішення проблем, пов'язаних із визнанням наукових ступенів, акредитацією та спільними європейськими навчальними програмами. У конкретних питаннях, пов'язаних із гармонізацією систем освіти, вчених ступенів та дипломів, політичні документи Союзу посилаються на роботу, що проводиться в рамках ЄС. Рада з питань освіти та Європейська комісія можуть підтримати дії цих країн лише шляхом проведення порівняльних досліджень та пілотних проектів, що забезпечують обмін досвідом та надають кошти з програм співробітництва ЄС.

Європейська комісія також контролює виконання програми та координує діяльність робочих груп, незважаючи на це, окремого плану та графіка дій для них не було сформовано [2]. Натомість, Союз підтримав роботу зі створення європейського простору вищої освіти в рамках Болонського процесу. Зростання попиту на вищу освіту є результатом політики збільшення кількості студентів та потреби навчання протягом усього життя, навіть несприятливі демографічні тенденції в Європі не призведуть до зменшення кількості студентів. Проблемаю в цьому контексті є нестача академічних кадрів та їх очікуване зростання дефіциту, а також дефіцит фінансових ресурсів.

Відбувається інтернаціоналізація освіти та досліджень, що прискорюється поширенням нових технологій і призводить до посилення конкуренції, особливо зі Сполучених Штатів. За оцінками, Європа пропонує менш привабливі умови не лише для студентів та співробітників університетів, а й для інших учасників ринку праці. Можна помітити одночасне виникнення двох протилежних тенденцій, все вищої спеціалізації та диференціації, а також міждисциплінарних досліджень. Однак, університети найчастіше зберігають організованість у складі кафедр, пов'язаних із традиційними дисциплінами знань, а освіта на академічному рівні та оцінка професійної кар'єри співробітників університету дуже мало відображає зміни.

На додаток до основної освітньої місії, перед університетами стоять нові завдання та пріоритети, а саме зростаюча потреба в освіті в галузі природничих і точних наук, виховання горизонтальних навичок, навчання протягом усього життя і, як наслідок, потреба в розширенні можливостей доступу до досліджень, більшої програмної та методологічної різноманітності відповідно до потреб учасників. Університети також мають більш повно брати участь в житті спільнот, у яких вони функціонують, що також пов'язано з необхідністю залучення до управління університетами представників не академічних кіл.

Вирішувати нові виклики та досягти світового лідерства можна буде, якщо європейська вища освіта буде відповідати умовам, таким як отримання та ефективне використання фінансових ресурсів, збереження і навіть підвищення рівня

науково-дослідної освіти, а також підвищення міжнародної привабливості та відкритості. Основним для досягнення цілей академічної освіти є підвищення рівня та зміна способу її фінансування, встановлення європейських завдань у цій сфері також має гармонізаційне значення, оскільки дає можливість зменшити нерівність між окремими країнами.

Водночас, країни ЄС мають зробити акцент на усуненні несприятливих явищ і неефективних напрямів академічної освіти, таких як дуже високий відсоток людей, які покидають навчання, відносно високий рівень безробіття серед випускників спричинений невідповідністю кваліфікації потребам ринку праці, недостатня гнучкість програм та проникність окремих елементів освітніх систем, низька якість освітніх послуг, а також труднощі, пов'язані з отриманням визнання часу навчання. Рекомендації щодо фінансування освіти, у тому числі академічної, буде досить важко виконати не лише в частині державних, а й приватних коштів.

Соціально-економічні труднощі більшості європейських країн також впливають на фінансове становище університетів, бюджети яких формуються переважно з державних коштів [4]. Певні можливості створюють фінансові ресурси, доступні через структурні фонди Європейського Союзу та оперативні фонди співпраці Союзу в сфері освіти. Побудова Європейських знань, ймовірно, більшою мірою, ніж очікувалося, залежатиме від навчальних програм та організаційних реформ, спрямованих на досягнення зближення європейських систем вищої освіти на основі передового досвіду. Країни Європейського Союзу характеризуються не лише вільним пересуванням людей, загальним ринком товарів і послуг і спільною валютою, а й спільним освітнім простором.

Відповідний рівень освіти допомагає вирішити виклики сьогодення та зміцнює конкурентоспроможність як на локальному, так і на глобальному рівні. Важливими елементами сучасної системи освіти має бути, окрім якості, вироблення звички безперервного навчання та здійснення ефективного перенесення знань у практику. У Європейському Союзі освіта включає не лише передачу знань і навичок, а також широко зрозумілих культурних цінностей, а й надихає на творче ставлення, самостійне мислення та здатність до самоосвіти. Концепція освіти також стосується інтеграції індивідів із культурним, соціальним та економічним життям конкретної спільноти, і таким чином готує людські резерви для її збагачення.

Висновки з проведеного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Створюючи глобальну освітню політику, уряди ЄС визнали цілеспрямованість зміцнення своїх позицій в країні шляхом отримання міжнародної підтримки перетворень, котрі здійснюються. Важливим аспектом діяльності університетів є спільні проекти та навчальні програми, які здійснюють декілька університетів з різних країн. Беручи участь у проектах, університети отримують цінний досвід у рамках міжнародної співпраці та стають привабливішими для студентів та співробітників. Кількість програм, у яких беруть участь країни, незалежно від дій щодо підвищення якості та модернізації академічної освіти, міжнародні зобов'язання країн щодо визнання дипломів та кваліфікацій також потребують упорядкування.

Соціально-економічні зміни, що відбуваються в державах, спрямовані на створення добре освіченого суспільства, яке зможе задіяти впроваджені реформи та сприяти зростанню добробуту. Освіта все частіше розглядається як неодмінний елемент добре функціонуючої держави, що означає постійне підвищення рівня кваліфікації та їх швидку адаптацію шляхом постійного оновлення та розширення знань до мінливих потреб ринку праці та економіки. Однак, умовою розвитку

вищої освіти на рівні ЄС є переконання урядів та наукової громадськості в необхідності змін та прийнятті відповідних політичних рішень, а існуюча мовна та культурна ідентичність вищої освіти в окремих країнах не загрожує змінам, оскільки це автономія університетів і свобода проведення досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Лібанова Е. М., Гладун О. М., Лісогор Л. С., Ткаченко Л. Г., Ковтун Н. В. Вимірювання якості життя в Україні. Київ, 2013. 48 с.
2. Рингач Н. О. Громадське здоров'я як чинник національної безпеки : монографія. Київ : НАДУ. 2009. 296 с.
3. Савчин М. В. Психічне та особистісне здоров'я громадян як чинник національної безпеки. *Наук. вісн. Львів. держ. ун-ту внутр. справ. Сер. Психологічна*. 2012. № 2. С. 142–150.
4. Ситник Т. І. Механізми реалізації державної соціально-економічної політики щодо формування громадського здоров'я на етапі суспільних трансформацій в Україні. *Вісник національного університету цивільного захисту України. Державне управління*. 2019. Вип. 1(10). URL: <http://repositc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/13406/1/Сутник2019.pdf> (дата звернення: 11.12.2021).
5. Шафранський В. В., Слабкий Г. О., Качала Л. О. Основи Європейської політики і стратегія для ХХІ століття: стратегічне керівництво в інтересах здоров'я. *Економіка і право охорони здоров'я: наук.-практ. журн*. 2016. № 2(4). С. 72–75.

REFERENCES:

1. Libanova, E. M., Hladun, O. M., Lisohor, L. S., Tkachenko, L. H. & Kovtun, N. V. (2013). *Vymiriuвання iakosti zhyttia v Ukraini*. Kyiv.
2. Rynhach, N. O. (2009). *Hromads'ke zdorov'ia iak chynnyk natsional'noi bezpeky* [Public health as a factor of national security]. Kyiv : NADU.
3. Savchyn, M. V. (2012). *Psykhichne ta osobystisne zdorov'ia hromadian iak chynnyk natsional'noi bezpeky* [Mental and personal health of citizens as a factor of national security]. *Nauk. visn. L'viv. derzh. un-tu vnutr. sprav. Ser. Psykholohichna [Scientific Bulletin of Lviv. state un-tu vnutr. affairs. Ser. Psychological.]*, 2, 142–150.
4. Sytnyk, T. I. (2019). *Mekhanizmy realizatsii derzhavnoi sotsial'no-ekonomichnoi polityky schodo formuvannia hromads'koho zdorov'ia na etapi suspil'nykh transformatsij v Ukraini* [Mechanisms for implementing public socio-economic policy on the formation of public health at the stage of social transformation in Ukraine]. *Visnyk natsional'noho universytetu tsyvil'noho zakhystu Ukrainy. Derzhavne upravlinnia [Bulletin of the National University of Civil Defense of Ukraine. Governance]*, 1(10). Retrieved from <http://repositc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/13406/1/Сутник2019.pdf>
5. Shafrans'kyj, V. V., Slabkyj, H. O. & Kachala, L. O. (2016). *Osnovy Yevropejs'koi polityky i stratehii dlia XXI st.: stratehichne kerivnytstvo v interesakh zdorov'ia* [Fundamentals of European Policy and Strategy for the 21st Century: A Strategic Guide to Health]. *Ekonomika i pravo okhorony zdorov'ia: nauk.-prakt. zhurnyk [Economics and law of health care: scientific-practical. magazine]*, 2(4), 72–75.